

تأثیر ماهواره در فروپاشی خانواده‌های ایرانی

مریم میری^۱

چکیده

انسان پیوسته نگرش‌های پیرامون خود، به ویژه نقش افرادی را می‌پذیرد که به گونه‌ای بر او تسلط دارند و او به آنها وابسته است. کشور ایران به لحاظ فرهنگی، تفاوت‌های ویژه‌ای با سایر فرهنگ‌ها دارد که ویژگی‌های جغرافیایی نیز در این زمینه مزیت بر علت شده است برقراری ارتباط در دنیای امروز از طریق امواج ماهواره‌ای امکان پذیر است و هر آنچه برنامه‌های ارائه می‌دهند. استفاده صحیح از ماهواره، می‌تواند تاثیرات مثبتی در راستای افزایش معلومات داشته باشد و این در حالی است که استفاده نادرست از آن می‌تواند بسیار مخرب باشد، لذا برخورد جدی با ماهواره، روزنه‌ای برای پیشرفت فرهنگ‌سازی دینی و مذهبی است. متأسفانه الگوگیری‌های غلط و ناصحیح به دلیل سهل‌الوصول بودن ماهواره به راحتی القا می‌شود. خشونت‌ها و رفتارهای نادرست ارائه می‌شوند. این ما هستیم که باید پایه‌های فرهنگی‌مان را محکم کنیم و گرنه آسیب‌ها وجود دارند. ماهواره و تربیت نسلی بی بند و بار یکی از برنامه‌ها و سیاست‌های جهان غرب برای مبارزه با باورهای دینی و از بین بردن نگاه تقوایی در جامعه، طراحی رسانه در عرصه بین‌الملل و ایجاد یک فضای مخرب بین افراد است. برنامه‌ریزی جهان غرب در جهت هویت‌زدایی، دین‌زدایی، خانواده ستیزی و خانواده‌گریزی است و بر اساس این محورها اقدام به فروپاشی بنیان‌های خانواده‌های ایرانی-اسلامی می‌نماید. این تحقیق سعی دارد با رویکردی توصیفی و تحلیلی و با استفاده از اطلاعات کتابخانه‌ای به بررسی مفهوم خانواده و تاثیرات منفی ماهواره در فروپاشی خانواده‌های ایرانی پرداخته و در راستای بهبود مراودات اجتماعی و اطلاع رسانی‌های فرهنگی به خانواده ایرانی قدم بردارد و در آخر پیشنهاداتی در این باب ارائه نماید.

کلید واژه‌ها: خانواده، تهاجم فرهنگی، فروپاشی، ماهواره.

۱. طلبه سطح ۲ حوزه علمیه حضرت ولیعصر (عج) خواهران گرمی

مقدمه

امروزه ماهواره این ابررسانه‌ی جمعی با نفوذ در حریم خلوت و خصوصی مردم، تبدیل به فرمانروای اجتماعی و فرهنگی شده تا فرهنگ و ارزش‌های جامعه غربی را بتدریج و بدون مقاومت جایگزین دغدغه و هویت کاربران خود کند. این رسانه قدرتمند، امروزه بیش از پیش جایگاه ویژه‌ای را نزد خانواده‌های ایرانی پیدا کرده است. ظهور تکنولوژی‌های نوین ارتباطی به همراه تحولاتی، بسیاری از کارکردهای خانواده را دچار اختلال کرده است. تحولاتی که خود منشأ بروز دگرگونی‌های عمیق و اساسی در نوع روابط و ارزش‌های خانوادگی می‌باشند.^۱

خانواده در تمام فرهنگ‌ها کانون شکل‌گیری هویت فرد است. هیچ فردی جدا از خانواده‌اش قابل تعریف نیست و خانواده رکن اصلی سازنده‌ی فرد و شخصیت اوست. خانواده پایه بنیادین اجتماع، سلول سازند. زندگی انسان، خشت بنای جامعه، کانون اصلی حفظ سنت‌ها، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی است و شالوده‌ی استوار پیوندهای اجتماعی و روابط خویشاوندی و کانونی برای بروز و ظهور عواطف انسانی و پرورش اجتماعی است. خانواده واحدی است که بر اساس ازدواج پدید می‌آید و از آغاز پیدایی خود، همچون حریمی امن، زندگی انسان را در برگرفته و موج تازه‌ای در درون شبکه‌ی خویشاوندی ایجاد می‌کند که شمار زیادتری از خویشاوندان را نیز به هم پیوند می‌دهد. انسان در خانواده، فرایند جامعه‌پذیری را می‌آموزد که مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها است و بالاخره نقش‌هایی را در روابطش با دیگران یاد می‌گیرد. تعاریف فوق نشان دهنده‌ی اهمیت فوق‌العاده‌ی این بنیان کوچک اجتماعی است و تاثیر آن در تمامی شئون زندگی افراد به ویژه فرزندان است. اما این سیستم نیز مانند هر سیستم دیگری دستخوش حوادث تلخی می‌شود و همیشه در امان و به دور از تهدید نیست. پایه‌های هر جامعه، ریشه در ارزش‌ها و نظام عقیدتی آن دارد. بنابراین برای تضعیف هر جامعه، کافی است تا فرهنگ آن را تضعیف کرد. با این کار افراد جامعه از خود بیگانه شده و برخلاف آنچه که حقیقت فرهنگی آنها را تشکیل می‌دهد، رفتار می‌کنند. امروزه شیوه‌های ضربه زدن به فرهنگ و هویت ملی یک کشور تغییر یافته و دشمنان سعی می‌کنند از طریق جنگ نرم افزاری به فروپاشی بنیان خانواده و آرا و عقاید جوانان آن مرزوبوم نایل آیند.^۲ شبکه‌های ماهواره‌ای با حضور در خانه‌ی ایرانیان به خصوصی‌ترین حوزه‌های زندگی آنان دسترسی پیدا کرده و با نمایش مناسبات و روابط ناسازگار با زندگی ایرانی الگوهای

۱. کاظمی، تاثیر ماهواره بر بنیان خانواده، ص ۱۷.

۲. همان: ص ۱۹.

مختلف زندگی خانوادگی را معرفی می‌کنند. این در حالی است که محتویات چنین روابط و ارتباطاتی بر اساس واقعیاتی زندگی ایرانی بنا شده و با عناصر دینی و آیین اسلامی فاصله دارد.^۱ بدین منظور این مقاله در صدد بررسی آثار ماهواره به عنوان یکی از مهمترین رسانه‌های دیداری، در متحول ساختن روابط خانوادگی و در نهایت فروپاشی خانواده‌ها، به این سوال پاسخ دهد که تاثیر ماهواره در فروپاشی خانواده‌های ایرانی چگونه است؟ آسیب‌های ماهواره بر ساختار و کارکرد خانواده‌ها چگونه است؟ شیوه‌های تأثیر شبکه‌های ماهواره‌ای در تغییر هویت خانواده چگونه است؟ که همه‌ی این تأثیرات و اثرات منفی، روابط خانوادگی را دستخوش تغییر و تحول می‌سازد و منجر به تضعیف بنیان خانواده می‌شود و در پایان برای رفع اینگونه معضلات پیشنهاداتی ارائه شود تا شاید بتوان گامی کوچک در ارتقای سطح آگاهی خانواده‌ها برداشت.

در این زمینه پژوهش‌های مختلفی انجام یافته که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

سجاد سیف (۱۴۰۰) نقش ماهواره در خانواده‌ها

ماهواره این ابررسانه‌ی جمعی با نفوذ در حریم خلوت و خصوصی مردم، تبدیل به فرمانروای اجتماعی و فرهنگی شده تا فرهنگ و ارزش‌های جامعه غربی را بتدریج و بدون مقاومت جایگزین دغدغه و هویت کاربران خود کند. پیامدهای مواجهه مخاطبان ایرانی با برنامه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای دغدغه‌های بسیاری را برای جامعه کارشناسی ایجاد کرده است. به همین دلیل برنامه ریزی برای شناسایی، پیشگیری و کاهش آسیب‌های ناشی از آثار سوء فیلم‌های ماهواره‌ای بر خانواده لازم و ضروری است. در این تحقیق نگارنده به بررسی مهمترین آسیب‌های ناشی از آثار سریال‌های ماهواره بر خانواده پرداخته و راهکارهایی جهت مقابله و کاهش تهدیدات ارائه داده است و بیشتر به روش کتابخانه‌ای معطوف شده است.

داوود نعمتی انارکی و سمیرا خطیب زاده (۱۳۹۴) بررسی تاثیر سرمایه‌های شبکه ماهواره‌ای بر میزان رضایتمندی زنان در روابط زناشویی (مورد مطالعه: شبکه ماهواره‌ای جم)

با هدف بررسی تاثیر شبکه‌های ماهواره‌ای بر میزان رضایتمندی زناشویی، نمونه‌ای از زنان تهرانی بیننده‌ی شبکه ماهواره‌ای جم و زنان تهرانی غیر مخاطب ماهواره، ۴۲۰ نفر از این زنان در سال ۱۳۹۲ مورد پژوهش قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان داد که زنان بیننده شبکه ماهواره‌ای جم، از رضایتمندی از زندگی زناشویی کمتر و بهداشت روانی نامطلوب‌تری نسبت به زنان غیر مخاطب

۱. نعمتی انارکی، خطیب زاده، بررسی تأثیر سرمایه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای بر میزان رضایت-مندی زنان در روابط زناشویی، ص ۳۴.

ماهواره برخوردارند. همچنین بین رضایتمندی از زندگی زناشویی و بهداشت روانی و میزان تماشای شبکه ماهواره‌ای هم رابطه معنادار وجود داشت. بین رضایتمندی از زندگی زناشویی و بهداشت روانی زنان شرکت کننده در تحقیق نیز رابطه معناداری وجود داشت.

فرزانه شفیع زاده (۱۳۹۹) آسیب شناسی نقش ماهواره بر فروپاشی خانواده

ماهواره به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد خود، نسبت به سایر رسانه‌ها، فراگیرتر و اثربخش‌تر است، هرچند باید گفت بیشتر از آنکه مفید فایده باشد، تاثیرات زیانباری را با توجه به اهداف و برنامه‌ریزی‌های مدیرانش، برای جوامع بشری و به خصوص خانواده‌ها به دنبال داشته و دارد. می‌توان گفت، ماهواره به دو طریق منجر به فروپاشی خانواده می‌شود: اول، هویت‌زدایی از مفهوم خانواده، بدین صورت که باترویج و تبلیغ زندگی‌های مشترک بدون ازدواج، تقدس ازدواج و تشکیل خانواده را از میان برده و در نهایت مفهومی با عنوان خانواده را مضمحل کرده و نابود کند و دوم، ترویج و تبلیغ عواملی که موجبات طلاق و افزایش آن را فراهم می‌کند، ازجمله: ترویج روابط آزادانه جنسی و تنوع طلبی جنسی، ترویج و عادی شدن خیانت زن و شوهر به یکدیگر، قبح‌زدایی از طلاق و ترویج فیمنیسم و تغییر نقش‌های جنسیتی.

حمید کمیزی (۱۳۹۶) نقش ماهواره و دیگر شبکه‌های اجتماعی در فروپاشی کانون گرم خانواده

رادیو، تلویزیونی و ماهواره‌ها موفق گشته‌اند افکار و عقاید انسان‌های بی شماری را دستخوش تغییرات سازند. فضای مجازی نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی را تحت عنوان شبکه‌های اجتماعی بر زندگی مردم مسلط ساخته است. امروزه خانواده‌های ایرانی نیز از این امر مستثنی نبوده و به صورت شبانه روز در مواجهه با بمباران رسانه‌های مدرن ارتباطی (ماهواره‌ها و فضای مجازی) قرار گرفته‌اند بروز آسیب‌های نوظهور که متأثر از فناوری‌های جدید می‌باشد زمینه ساز انواع جدیدی از آسیب‌های اجتماعی و روانی شده است بسیاری از شبکه‌های اجتماعی و ماهواره‌ای بصورت کاملاً خصوصی و تخصصی کانون گرم خانواده‌های ایرانی را هدف قرار گرفته‌اند.

نتیجه گیری

تبدیل جوامع از سنتی به صنعتی پیامدهای گوناگونی در بخش‌های مختلف جامعه اعم از اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و... به وجود آورده و سبک زندگی جوامع را دچار تغییر و تحول کرده است. امروزه نقش رسانه‌های جمعی، به خصوص ماهواره در تغییر رفتارها و سبک زندگی، بیش از پیش به چشم می‌خورد این وسیله‌ی ارتباطی از جهت تغییراتی که در رفتار، اخلاق و کردار اجتماعی و سبک زندگی ایجاد می‌کند، دارای اهمیت است.

ماهواره‌ها، یکی از ابر رسانه‌های نیرومند ارتباطات جمعی در دنیای امروزه به شمار می‌آیند. این ابزارهای قدرتمند، به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد، قادر هستند پیامهای تصویری را با کیفیت خوب را به دورترین نقاط جهان منتقل نمایند و تعداد بی‌شماری از مردم را در سراسر جهان مورد خطاب قرار دهد. همچنین ماهواره‌ها می‌توانند در هوشیار کردن اطلاع رسانی‌های مختلف و در حوزه‌های پژوهش سیاسی و ... نقش‌های مهمی داشته باشند.

رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) مجهزترین ابزار تهاجم فرهنگی از دیدگاه دشمن را رسانه‌ها و در رأس آنها اینترنت و ماهواره می‌دانند و می‌فرمایند؛ این مورد اخیر (ماهواره) واقعاً گنداب فساد است که تیرهای زهرآگین خود را به سمت ملتها و کشورها هدف گیری می‌کند. براساس استفتائات به عمل آمده مراجع عظام عموماً فرموده‌اند؛ استفاده از برنامه‌های مباح آن (ماهواره) اشکال ندارد ولی چون این وسیله برای کسی که آن را در اختیار دارد زمینه دریافت برنامه‌های حرام را کاملاً فراهم می‌کند و گاهی نگهداری آن مفاسد دیگری را نیز در بردارد، خرید و نگهداری آن جایز نیست مگر برای کسی که به خودش مطمئن است که استفاده حرام از آن نمی‌کند و بر تهیه و نگهداری آن در خانه‌اش مفسده‌ای هم مترتب نمی‌شود لکن اگر قانونی در این مورد وجود داشته باشد باید مراعات گردد.

با توجه به جوان بودن جمعیت کشور علاوه بر تاثیرات شبکه‌های ماهواره‌ای بر نحوه افکار جوانان به مسایل سیاسی، ما شاهد تغییر در الگوهای فرهنگی جوانان کشور نسبت به بسیاری مسائل از جمله مدل لباس و آرایش نیز هستیم. نکته قابل توجه در زمینه تغییر دیدگاه جوانان نسبت به نوع پوشش و آرایش آنها این است که الگوهای جمعی در جامعه بشدت در حال تضعیف و فردگرایی و توجه به خود، در حال رشد است. آراستگی و زیبایی ظاهر جوان امروز که مورد پسند اوست، بگونه‌ای متفاوت از الگوهای جمعی است که فرهنگ سنتی جامعه برای او ترسیم می‌کند در جامعه به دلیل بهبود اوضاع اقتصادی مردم، ابراز وجود در بین جوانان به مثابه یک ارزش اجتماعی

بسرعت در حال رشد است. یکی از دلایل پررنگ شدن این موضوع علاوه بر رفاه اقتصادی، گسترش روز افزون استفاده از ماهواره در خانواده‌ها می‌باشد. از این نکته نیز نباید غافل شد که جامعه ما یک جامعه در حال گذار است و در این میان موجی که بر طبقه بالا و متوسط تاثیر می‌گذارد طبقات پایین جامعه را هم متاثر می‌سازد مثلاً ما در جوانان طبقات پایین جامعه هم میل به تغییر در نوع لباس و آرایش را مشاهده می‌کنیم هر چند مسائل مالی، آنها را در ابراز این نوع کنش اجتماعی دچار محدودیت می‌کند در جامعه جوانی مثل ایران انتخاب نوع پوشش و سبک آرایش، بی تاثیر از برنامه‌های ماهواره نیست با نگاهی کوتاه به این مساله متوجه می‌شویم که نفوذ فرهنگ غرب آرام آرام وارد کلیه اندام‌های درخت کهنسال فرهنگ ایران و خانواده‌های ایرانی می‌شود و خود را سرعت ناباورانه‌ای به عنوان بخشی از فرهنگ جامعه به جوانان عرضه می‌کند.

رسانه‌ی ملی با توجه به ظرفیت‌های انحصاری و بی‌بدیل خود برای اینکه بتواند هر چه بیشتر از شاخص‌های فراگیری و اثرگذاری برخوردار باشد و در عرصه جنگ رسانه‌ای با اقتداری مطلوب وارد عمل شود، باید با رویکردی آینده‌نگر و آینده‌ساز، هم‌الگویی کاربردی از مدیریت فرهنگی رسانه‌ای ارائه دهد و هم بتواند به صورتی مطلوب، عرصه فرهنگ را مدیریت کند. بر این مبنا شایسته است رسانه ملی به عرصه‌ای برای تعامل فکری و گفت‌وگوهای مبتنی بر تفاهم و هم‌اندیشی، بین اصحاب فکر و قلم بدل شود و گفت‌وگویی سازنده و مبتنی بر اصیل‌ترین مطالعات رسانه‌ای مبتنی بر دغدغه‌های فرهنگی نظام اسلامی ایجاد کند. راههای مقابله با آسیب‌های ماهواره را در تقویت فرهنگ خودی و نشان دادن ارزش‌های بالای آن به سطوح مختلف جامعه، دفاع از ارزش‌های ملی، ارتقای سطح آگاهی افراد، برنامه‌ریزی مناسب برای اوقات فراغت افراد و خانواده‌ها، ترویج زندگی معنوی، ترویج الگوهای رفتاری صحیح در خانواده و جامعه می‌توان جستجو کرد. سرانجام اینکه در عصر جدید که خانواده‌ها در معرض آسیب‌های متنوعی قرار دارند، برای جلوگیری از آسیب‌دیدگی خانواده‌ها، احیای اعتقاد و عمل دینی در خانواده‌ها، احیای باورهای ملی و مذهبی در خانواده‌ها از راه‌حل‌های مورد توافق بسیاری از اندیشمندان ایرانی - اسلامی است.

اطلاع رسانی به خانواده‌ها درباره تأثیرات مخرب شبکه‌های ماهواره‌ای می‌تواند از اثرات منفی آن بکاهد. با این حال، برای جلوگیری از تأثیرات ماهواره بر خانواده‌ها در شرایط کنونی، جلوگیری از تغییر در نگرش‌ها، گرایش‌ها و ارزش‌های آنان، آگاهی بخشی و آموزش شیوه‌ی درست استفاده کردن از ماهواره‌ها به خانواده‌ها نیز امری ضروری است.

پیشنهادات

- گسترش فرهنگ نقادی در بین مردم به ویژه نسل جوان با تفهیم چرایی گزینش برنامه‌های تلویزیون ملی و توجه دادن آحاد مردم به تأثیر سوء تماشای برنامه‌های ماهواره‌ای از طریق ایجاد اقناع در بین انتخاب کننده‌های برنامه‌های ماهواره‌ای
- پخش مستندهایی از تأثیرات منفی استفاده‌های غیر منطقی از ماهواره برای افزایش اطلاعات عینی و عبرت آموزی، در جهت کاهش گرایش به استفاده از این گیرنده‌ی مضر.
- ایجاد تنوع جذابیت و پربار نمودن برنامه‌های تلویزیونی ملی و محلی، به گونه‌ای که زمینه گرایش به ماهواره را به حداقل برساند.
- تلاش برای نهادینه و درونی کردن ارزشها و هنجارهای دینی در بین جوانان و اقشار گوناگون جامعه، تفهیم و اقناع‌سازی آنها برای گزینش برنامه‌های ماهواره‌ای برابر مبانی اعتقادی جامعه.
- پرهیز از افراط و تفریط نسبت به برخوردهای سلبی صرف با برنامه‌های ماهواره‌ای و توجه جدی‌تر به برنامه‌های ایجابی
- تقویت پوشش سیمای جمهوری اسلامی ایران در تمام جغرافیای کشور و تنوع توأم با حفظ خطوط قرمز عقیدتی و فرهنگی در جهت جذب بیشتر مردم به برنامه‌های تلویزیونی ملی و محلی
- هماهنگی بین اجزاء مختلف حاکمیت و هم‌افزایی برای مقابله منطقی و قاطع با تهدیدات ناشی از استفاده لجام گسیخته از ماهواره
- توسعه و تقویت برنامه‌های آموزشی جذاب برای تبیین و روشن‌گری در مورد عوارض ناشی از استفاده بی‌رویه و بدون آگاهی از، ماهواره خصوصاً تهدیداتی که از این رهگذر متوجه خانواده‌ها می‌گردد.
- تولید ماهواره‌ی اسلامی - ایرانی و برنامه‌ریزی همزمان برای پوشش داخلی و انعکاس خارجی به منظور تأثیر گذاری در فضای مجازی بر روی ملت‌های همراه همچنین آفند فرهنگی برای به چالش کشیدن رویکرد تهاجمی غرب علیه کشورهای مسلمان به ویژه جمهوری اسلامی ایران.
- به روزرسانی و اعمال قوانین و مقررات سلبی و ایجابی به کارگیری ماهواره و برنامه‌ریزی جامع عملیاتی برای مواجهه با این پدیده شوم و در عین حال گریز ناپذیر.

منابع

- قرآن مجید، ترجمه: مرکز فرهنگ و معارف قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۵.

- بیانات امام خامنه ای (مدظله العالی)، ۱۳۷۵، ۱۳۷۸، ۱۳۸۰.

کتاب

- افتخاری، اصغر، تهدید نرم: رویکردی اسلامی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۹۱.

- امان‌لو، حسین، بشقاب‌های سمی: معرفی شبکه‌های ماهواره ای، آسیبها و راهکارهای مقابله، تهران: نشر فرهنگ اندیشه، ۱۳۹۳.

- رهایی، پروانه، آسیب شناسی شبکه‌های ماهواره ای، تهران: نشر برنا، ۱۳۹۷.

- شیخ صدوق، علل الشرائع، مکتبه‌الدوری، ج ۲، ۳۶۰ ق.

- ضیایی پرور، حمید، جنگ نرم ۲ ویژه جنگ رسانه ای، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر، جلد ۱۰، ۱۳۹۸.

- عمید، حسن، فرهنگ عمید (جیبی)، تهران: چاپخانه سپهر، چاپ ۲۳، ۱۳۸۱.

مقالات

- آتشین‌صدف، عبدالرضا، «ترویج مصرف‌گرایی»، فصلنامه فرهنگی - اجتماعی طعم زندگی، ش ۵، ۱۳۹۷.

- بهرامیان، امید، «رابطه استفاده از شبکه‌های ماهواره‌های فارسی‌زبان و پایبندی به هویت فرهنگی در زنان شهر تهران»، مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ش ۱، ۱۳۹۵.

- بیچرانلویی، عبدالله، «کارکردهای شبکه‌های تلویزیونی در جنگ نرم»، رسانه، ش ۲، ۱۳۸۸.

- دیندار، امیر، «آسیب شناسی ماهواره در خانواده»، فصلنامه حجاب و عفاف، تهران: شماره ۲۱، ۱۳۹۹.

- سیف، سجاد، «نقش ماهواره در خانواده‌ها»، تهران: چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، ۱۴۰۰.

- شفیع زاده، فرزانه، «آسیب شناسی نقش ماهواره بر فروپاشی خانواده»، تهران: دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی، حقوق و فرهنگ عامه، ۱۳۹۹.

- شهبابی، محمود؛ جهانگردی، مجتبی، «خاستگاه اجتماعی استفاده از تلویزیون های ماهواره ای فارسی زبان در میان مخاطبان» تهران: فصلنامه پژوهش های فرهنگی، ۱۳۸۸.
- طباطبایی ندوشن، مریم، «ره‌توشه راهیان نور؛ خواهران»، فصلنامه راهیان نور، شماره ۱۴، ۱۳۹۵.
- قمرانی، امیر؛ طباطبائی، سمانه، «بررسی روابط عاشقانه زوجین ایرانی و رابطه آن با رضایت»، تازه های پژوهشهای مشاوره. شماره ۱۷، ۱۳۹۵.
- کاظمی، علی، «تاثیر ماهواره بر بنیان خانواده»، تهران: پژوهشنامه خانواده، شماره ۱۹: ۱۴۰۰.
- کمیزی، حمید، «نقش ماهواره ودیگر شبکه های اجتماعی در فروپاشی کانون گرم خانواده»، اولین همایش ملی روانشناسی و مشاوره خانواده، ۱۳۹۶.
- محمدی سیف، معصومه، «شبکه‌های ماهواره‌ای و تغییر در کارکردهای خانواده»، فصلنامه رسانه و خانواده، ش ۷، ۱۳۹۲.
- مرادی، حجت الله، تیلا، شعبان، «تاثیر شبکه تلویزیونی ماهواره ای بر نهاد خانواده و راهکارهای مقابله»، تهران: فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۷۸، ۱۳۹۸.
- نعمتی انارکی، داوود، خطیب‌زاده، سمیرا، «بررسی تأثیر سرمایه‌های شبکه‌های ماهواره‌ای بر میزان رضایت‌مندی زنان در روابط زناشویی»، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، شماره ۱۱، ۱۳۹۴.